

Nós posàvem, trobam-nos ab don Nuno G. de Lara ---, e apartam-nos ab ell, e faem cavalcar los altres a avant per la *rambla* de Burgos, e anam parlant a la nostra posada», i que no havent-hi, en aquella ciutat, cap còrrec ni riera, deu ser un indret més o menys planer, no lluny del centre de la ciutat, probablement també al peu de la muralla (Ag, p. 484, § 496).

Heus aquí altres dades catalanes d'acord amb això. D'un o dos anys més tard, i referint-se a aquelles obres de defensa empreses pel Trentenari dels nostres Cent: «--- que com ell obrant en la obra de la dita ciutat, ço és en la *rambla*, sia caygut e s'age deslogada la anqua ---» (A M Bna, anys 1441-46, f° 146v^o); «--- a 6-x-1452, los amos de les cases del carrer del bordell, demanavan esmena del dany, per què ls havian tancat lo portal <que> exia a la muralla de la *Rambla*; e fou deliberat que, atès que los obrers ho havian fet per bé públic, no se ls devia fer esmena» (*Rúbriques* de Bruniquer, vol. II, c. 53, f° 357). Les torres de la muralla es van aixecant més altes, i ja n'hi ha d'aquestes més amunt dels «Estudis» (futura universitat, suprimida pel rei Botxí del S XVIII): «les torres de la *Rambla* més propinques al Studi» (Redaçç de la Universitat de 1596, 63)

Parlen encara del temps d'aquella primera arrencada urbana: «estant la major partida de la gent de la dita ciutat en la *rambla*, davant lo nostre real, on se fahien per los de la dita ciutat molts e diverses jocs ---», carta del temps del Cerimoniós (*Coroleu*, 9); «fou donat poder als consellers que --- puxen deliberar sobre mudar la riera qui passa per la *rambla* e sobre la despesa ---» (any 1443) (*Ardits* I, 455).

Perquè, ja en el S. xv, trobem el mot convertit en un terme pan-català, a Perpinyà, amb parallelisme, colpidor, amb la història de Bna. En els extramurs perpinyanencs, «que hagen a tenir les somades d'erba, de palla, de lenya, de canes [ross ant. per 'canyes'], fora, ço és en la plassa o *rambla* qui és davant los portals del Pes e del Toró, dins la muralla de la dita *rambla*» a 1415 (són dos portals de la muralla de Perpinyà que he vist molt anomenats en docs de l'època); quan va anar a Perpinyà la Reina Maria del Magnànim, l'any 1448, li «feren fer lo cadafal a la *rambla* del portal de Sant Martí»; extrets per Alart (*InuLC*, s. v.) dels docs originals (4.501, i P. 129; amb text gairebé igual, però en llatí, P. 124).

De l'ús rural (quasi o del tot), tenim més tard, i en cara avui, moltes confirmacions: «La planura o *rambla* fora la ciutat: campus urbi adjacens» escrivia el val JnEsteve, a 1472 (*LiEleg*. k-2-f.). En terres valencianes avui predomina, sobretot al Nord, el concepte fluvial: la *Rambla de Cervera*, la *Rambla de Càlig*, la de la *Salzadella* etc. sovint queden en sec però són grosses rieres; la de la *Viuda*, la de *Montlleó* (ja cap a Castelló o per aquella altura) són rius, fins i tot; però tanmateix s'escolen per amples arenys I fins en el Nord, queden testimonis d'un ús més originari: dessorra la ciutat de Morella, hi ha un llit sec que no porta aigua, en el qual queda la ruïna tapiada d'un pou, conegut, amb ample renom, per «lo *Póu de la Rambla*»

(1961). no haurien aparegut, per a durada secular, un pou destinat a ser destruït per l'aigua més o menys aviat, però és que, sense riera, és en un areny (àrab *raml*) per on de vegades circulen aigües

Al més sovint hi ha alhora sorral, i aigua a tocar. A Castelló de la Ribera, la «*Rambla del Tio Gallego*» (on han hagut de fer un *paretò* que duu el nom del mateix «tio»), no és un corrent d'aigua especial, més o menys sec, sinó només un paratge del *Rsu d'Albada*, una raconada, plena de grava. doncs, un codolar o areny, no rambla o riera Expliquen a Castell-de-Castells: la *rámbla* (que ve de Famorca) és el principi del riu Gorgos; des de Petracos, però força més avall, ja comencen a dir-ne «riu de Xaló» o Gorgos, però de moment encara és *Rambla de Petracos* (1963)

«En la ribera del río Guadalest, que es amplia, tienen, los desamparados de la fortuna, su pequeño terreno, llamado *rambla*, que ellos cultivan: “traure *rambla*”; este terreno suele desaparecer en las grandes crecidas del río --- un refrán que se aplica a los que sacan muchas veces a colación una cosa: “tens molt que traure, y no será *rambla*”: porque la *rambla* se ‘saca’ muchas veces aquí: tantas cuantas se la lleva el río», Salvà (*Callosa d'En Sarrà* II, 96); *traure i rambla* han canviat, doncs, l'intent i fins el sentit, en la dita proverbial: en ‘trauràs’ profit d'aqueix negoci, però permanent, no ho serà, aqueixa, “rambla” aleatòria dels infeliços En fi m'escrivia Enric Valor (1977) que el nom del còdol, a Castalla, és *pedra de rambla*

El mot segueix polent en terra ling. aragonesa: a Olocau del Rei no hi ha ni relació amb res fluvial, car allí no ha arribat pas a ‘palet de riera’ ni a ‘còdol’. En ensenyar-los, per aquells aspres turons, un rocàs o gros matacà de pinyolenc, diuen que se'n diu «roca rambla» o «pedra rambla» (1961) potser, doncs, allà passaren directament dels grans de sorrasa (àr. *raml*) als glòbuls incrustats en la roca pinyolenc A l'Alt Aragó, abunda molt menys el mot, si bé allà no s'estronca, com en la nostra toponímia rural del Nord; ara bé si a Biescas de Gállego han fet l'«Hotel *La Rambla*» no és per afalagar turistes barcelonins (o no sols per això) sinó perquè és en una partida dita *La Rambleta* en els afores Poc més a l'O., a Arguisal, hi ha la «*Rambla del Medio Salzar*», que és un llit abandonat del riu, per més que de vegades hi brota aigua provinent del riu mateix.

I «tornem» cap «al Born», amb els mots del poeta. «Tens aquesta *Rambla*, que és una hermosura, i tens la dolçura dels teus arravals» --- «més ampla que l'altra la *Rambla* dels pobres, / llueix en la fosca ses llums infernals», Maragall, *Oda a Barcelona*, 1910.

«De tots temps ha tingut la *Rambla* els seus habitants, que n'han fet aparador, o sala dels passos perduts, o deambulatori a les hores vagaroses, llotja de contractació per a emblanquinador, bastiaixos i comedians, on troaven en altres dies els corredors d'orella, i ara les venedores d'amor ---, botigues de pren-i-fuig, com la bunyoleria ---, sota les Voltes d'En Xifré Perquè a la *Rambla*, no s'hi passa, s'hi va ---, aquesta Barcelona dels cafès de la *Rambla* és la Bna. de la meva